

ΠΑΡΑΒΑΣΙΣ-ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ [1]

ΔΑΦΝΗ

ΤΙΜΗΤΙΚΟΣ ΤΟΜΟΣ
ΓΙΑ ΤΟΝ
ΣΠΥΡΟ Α. ΕΥΑΓΓΕΛΑΤΟ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ERGO

ΕΝΑ ΑΓΝΩΣΤΟ ΛΗΞΟΥΡΙΩΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ

ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Στα βήματα του Σπύρου Ευαγγελάτου

Η έρευνα για τα μονόπρακτα έργα του 19^{ου} αι. οδήγησε τη γράφουσα στο να μελετήσει ξανά το κλασικό πλέον σύγγραμμα του καθηγητή κ. Σπύρου Ευαγγελάτου *Ιστορία του θεάτρου εν Κεφαλληνία: 1600-1900*. Η πληροφορία του ότι το 1965 εντόπισε στην αδιοργάνωτη τότε Ιακωβάττειο Βιβλιοθήκη Ληξουρίου δύο κιβώτια με διάφορα φυλλάδια πολιτικού κυρίως περιεχομένου σε διαλογική μορφή¹ προκάλεσε το ενδιαφέρον μου. Η επίσκεψή μου, το καλοκαίρι του 1999, στην οργανωμένη πλέον ληξουριώτικη βιβλιοθήκη και η έρευνά μου στο Αρχείο των Τυπάλδων – Ιακωβάτων² είχε καρποφόρα αποτελέσματα. Στο φάκελλο αρ. 152 του ΑΤΙ εντοπίστηκε χειρόγραφο εννέα φύλλων με άτιτλη και αχρονολόγητη μονόπρακτη κωμωδία, έργο ανώνυμου συγγραφέα που επιγράφεται απλώς «Κομοδία». Στον ίδιο φάκελλο περιλαμβάνεται χειρόγραφο του έργου *Διογένους επάνοδος ή το Φανάρι του Διογένους*³ του Αγάπιου Χαπίτη,⁴ καθώς και τέσσερα ακόμη χειρόγραφα με κείμενα σε διαλογική μορφή.⁵ Τα κείμενα αυτά, μαζί με την αθησαύριστη έκδοση μιας ανώνυμης μονόπρακτης κωμωδίας *Οι γελοίοι υποψήφιοι*⁶ (1864) θα δημοσιευτούν μελλοντικά σε αυτοτελή σχολιασμένη έκδοση.

¹ Ευαγγελάτος, Σπύρος. *Ιστορία του θεάτρου εν Κεφαλληνία: 1600-1900. Διατριβή επί διδακτορία*. Εν Αθήναις: Παν. Αθηνών, 1970, σ. 9.

² Η ταξινόμηση και καταγραφή του έγινε από τον καθηγητή Γεώργιο Μεταλληνό με τη βοήθεια της Βαρβάρας Καλογεροπούλου-Μεταλληνού το καλοκαίρι του 1966. (Βλ. Μεταλληνός, Γ. Δ. Το αρχείο των αδελφών Τυπάλδων-Ιακωβάτων στο Ληξούρι και η σημασία του. *Κεφαλληνιακά Χρονικά*, τόμ. 5, 1986, σ. 251-266). Αναλυτικά για το περιεχόμενο του αρχείου βλ. Μπόνης, Κων/νος Γ. Αρχείου σύμμικτα: Τακτοποιήσεις και μελέτη του αρχείου των οίκων Τυπάλδων-Ιακωβάτων εν Ληξουριώ της νήσου Κεφαλληνίας. *Επετηρίς Επιστημονικών Ερευνών Πανεπιστημίου Αθηνών*, τόμ. Β', 1970, σ. 553-627. Στο εξής Αρχείο Τυπάλδων-Ιακωβάτων βλ. ΑΤΙ.

³ Το έργο έχει γνωρίσει πολλές εκδόσεις: Κωνσταντινούπολη 1816 (Ηλιού, Φιλ. Νέες προσθήκες στην ελληνική βιβλιογραφία 1800-1863. Στα: *Τετράδια Εργασίας*, αρ. 10. Αθήνα: ΕΙΕ,

ΚΝΕ, 1988, σ. 267) και 1836 (Χατζηδήμος, Α. και Σίμος, Δ. Ελληνική βιβλιογραφία 1800-1863: Προσθήκες. *Ερασιστής*, τόμ. Γ', 1965, σ. 264) Ερμούπολη 1839 (ΓΜ 3123), Κωνσταντινούπολη 1846 (ΓΜ 4480) και Αθήνα 1863 (ΓΜ 9964).

⁴ Βλ. Δημαράς, Κ. Θ. Βιογραφικά του Αγαπίου Χαπίτη. Στα: *Ιστορικά φροντισμάτα Α'*. Αθήνα, 1992, σ. 103-112. Για τον Αγάπιο Χαπίτη ετοιμάζει μελέτη ο Φίλιππος Ηλιού.

⁵ «Διάλογος. Βαγγέλης και Γερο-Γεράσιμος», «Διάλογος μαθητού και διδασκάλου περί των προς τους διδασκάλους και συμμαθητάς καθηκόντων», «Μυστικός διάλογος Σατανά και Δημάρχου» και «Ανόητος και Βουβαλάρης» (Βλ. Μπόνης, Κ. Γ., *ό.π.*, σ. 609).

⁶ Βρέθηκε στα μονόφυλλα του ΑΤΙ με αρ. 227. Με την ευκαιρία θέλω να εκφράσω τις θερμές ευχαριστίες μου στον ακαταπόνητο Διευθυντή της Ιακωβάττειου Βιβλιοθήκης και του ΑΤΙ κ. Βασίλη Λουκέρη για την αμέριστη βοήθειά του σε όλες μου τις αναζητήσεις.

Η περιορισμένη έκταση μιας επιστημονικής συμμετοχής σε ένα συλλογικό τόμο δεν επιτρέπει εδώ τη δημοσίευση του ίδιου του κειμένου. Έτσι περιοριζόμαστε στην περιγραφή και αναλυτική παρουσίαση του χειρογράφου, καθώς και στη διατύπωση των πρώτων συμπερασμάτων από τη μελέτη του.⁷

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

Το χειρόγραφο βρίσκεται στο φάκελο 152 του Αρχείου Τυπάλδων – Ιακωβάτων στο Ληξούρι και φέρει την ένδειξη Χ152ε. Επιγράφεται *Κομοδία* χωρίς άλλα στοιχεία τίτλου, ενώ στο επάνω αριστερό μέρος της πρώτης σελίδας υπάρχει η λέξη *Τραγοδιά* που έχει διαγραφεί από το συγγραφέα. Είναι γραμμένο σε λεπτά φύλλα αχαράκωτου χαρτιού, χρώματος κρεμ, με μαύρο μελάνι, που έχει διαπεράσει στο verso των φύλλων, με αποτέλεσμα να καθίσταται δυσχερής η διακρίβωση των λέξεων. Οι διαστάσεις του είναι 22 εκ. x 15,3 εκ.

Αποτελείται από εννέα (9) φύλλα. Από αυτά αριθμημένα είναι τα οκτώ. Η αρίθμηση έχει γίνει με μολύβι ανά φύλλο. Ο αριθμός αναγράφεται στην πρώτη σελίδα του φύλλου, ενώ η πίσω σελίδα (verso) δεν αριθμείται. Το κείμενο γράφεται και στις δύο πλευρές των φύλλων (recto-verso), ενώ η verso του φύλλου 9, που δεν φέρει αρίθμηση, είναι κενή. Ο συνολικός αριθμός των γραμμένων σελίδων ανέρχεται σε 17. Η αρίθμηση είναι μεταγενέστερη και πρέπει να έγινε από τους ταξινομητές του αρχείου.

Τα τέσσερα πρώτα φύλλα είναι γραμμένα σε δίφυλλα, σχήματος μικρού τετραδίου. Ακολουθεί ένα φύλλο λυτό, το φύλλο 5, στο οποίο η αρίθμηση έχει τοποθετηθεί στο verso του φύλλου και όχι στο recto, όπως σε όλο το υπόλοιπο χειρόγραφο. Το στοιχείο αυτό αποδεικνύει ότι η αρίθμηση είναι πράγματι μεταγενέστερη και έγινε, χωρίς να διαβαστεί το περιεχόμενο του χειρογράφου. Τα φύλλα 6 - 9 είναι γραμμένα πάλι σε δίφυλλα ίδιου μεγέθους. Το κείμενο είναι γραμμένο με περιθώριο 0,5 εκ. στην αριστερή πλευρά των σελίδων, που τηρείται σε όλο το χειρόγραφο, με ανεπαίσθητες παρεκκλίσεις. Το δεξιό περιθώριο ποικίλλει από 0,5 εκ. μέχρι εξάντλησής του, ενώ ο χωρισμός των συλλαβών των λέξεων στο τέλος των αράδων γίνεται με άνω-κάτω στιγμή (:). Στα φύλλα 1 - 6 οι αράδες κυμαίνονται από 18-26 ανά σελίδα και έχουν συνήθως απόσταση 0,7 εκ.. Τα φύλλα 7 και 8 εμφανίζονται σε μορφή δίστηλου, με διαφορετικό αριθμό σειρών ανά στήλη (σ. 7 26/23, σ. 7α 22/7, σ. 8 19/22, σ. 8α 4), ενώ στο φύλλο [9] είναι γραμμένες δέκα (10) μόνο αράδες σε κανονική μορφή.

Τα ομιλούντα πρόσωπα αναγράφονται ολογράφως στη μέση της σελίδας στην αρχή κάθε σκηνής, ενώ οι ενδείξεις τους στην αρχή κάθε αράδας στο αριστερό περιθώριο των σελίδων ποικίλλουν. Συνήθως αναφέρονται με τα τρία πρώτα γράμματα του ονόματός τους, σπάνια με τα τέσσερα ή πέντε πρώτα γράμματά του, ή ολογράφως. Οι σκηνές δεν έχουν τίτλους. Μόνο στην τέταρτη σκηνή αναγράφεται η αλλαγή του τόπου,⁸ οι δε σκηνικές οδηγίες είναι γραμμένες μέσα σε παρένθεση, που συχνά ο συγγραφέας λησιμονεί να κλείσει.

Η γενική κατάσταση του χειρογράφου είναι καλή. Υπάρχουν στο επάνω μέρος του μικρές φθορές, που όμως δεν εμποδίζουν την ανάγνωσή του. Το φύλλο [9] είναι κολοβό στο πάνω μέρος του, με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατή η ολοκλήρωση των τριών πρώτων σειρών του κειμένου.

⁷ Η γλωσσική και στιχουργική ανάλυση του έργου κρίθηκε ορθό να συνοδεύσει την έκδοση του κειμένου και δεν περιελήφθη στην παρούσα δημοσίευση. Αναφέρουμε μόνο ότι η γλώσσα του κειμένου είναι η δημοτική του κεφαλονίτικου ιδιώματος, διανθισμένη με λέξεις ιταλικές και τούρκικες, καθώς και όρους από το εκκλησιαστικό και ναυτικό λεξιλόγιο. Η γραφή είναι

φωνητική, με πλούσια ανορθογραφία που δυσχεραίνει την εξακρίβωση των λέξεων. Η παράθεση αποσπασμάτων από το θεατρικό έργο, καθώς και στίχων από τον έμμετρο επίλογο που ακολουθούν, γίνεται όχι από το πρωτότυπο, αλλά από την ορθογραφημένη μεταγραφή του.

⁸ «*Ευθασε το καράβη εις πόλην*» δηλ. στην Κωνσταντινούπολη.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

Ο συγγραφέας φαίνεται ότι είχε την πρόθεση να γράψει ένα δίπρακτο έργο. Τελικά η προσπάθειά του δεν καρποφόρησε. Έτσι έγραψε μία μόνο πράξη με πέντε σκηνές και ενώ δηλώνει ότι «εξακολούθη και η δευτέρα πράξης», αντ' αυτής ολοκληρώνει το πόνημά του με ένα εκτενές σατιρικό ποίημα, ένα είδος έμμετρου επιλόγου. Αναλυτικά το περιεχόμενο του χειρογράφου έχει ως εξής:

φ.1^ρ: Πράξη πρώτη. Σκηνή πρώτη και δεύτερη.

φ.2^ρ: Συνέχεια της δεύτερης σκηνής και αρχή της τρίτης.

φ.3^ρ: Συνέχεια της τρίτης σκηνής.

φ.4^ρ: Τέλος της τρίτης σκηνής, αρχή και συνέχεια της τέταρτης σκηνής.

φ.5^ρ: Τέλος της τέταρτης σκηνής, αρχή και συνέχεια της πέμπτης σκηνής.

φ.6^ρ: Συνέχεια και τέλος της πέμπτης σκηνής. Ακολουθεί το πρώτο μέρος του σατιρικού επιλόγου υπό μορφή ποιήματος.

φ.7^ρ: Συνέχεια του σατιρικού επιλόγου. Το φύλλο αυτό έχει χωριστεί και στις δύο πλευρές (recto και verso) σε δύο κάθετες στήλες, με μία ακανόνιστη διαχωριστική γραμμή. Το ποίημα γράφεται συνεχόμενα στη δεύτερη στήλη, αφού τελειώσει η πρώτη.

φ.8^ρ: Ακολουθεί το δεύτερο μέρος του ποιήματος που ξεκινάει με την επίκληση «Ζέυς» γραμμένο και αυτό σε δύο στήλες, χωρίς όμως διαχωριστική γραμμή αυτή τη φορά. Στο verso υπάρχουν οι τελευταίοι τρεις στίχοι και μία τελευταία λέξη.

φ.9^ρ: Το φύλλο αυτό που, όπως αναφέρθηκε ήδη, είναι κολοβό, περιλαμβάνει μικρό κείμενο 10 γραμμών με βιογραφικά στοιχεία για τον Πλούταρχο. Το verso του είναι άγραφο.

Υπόθεση: Το έργο εκτυλίσσεται στην Κεφαλονιά και στην Κωνσταντινούπολη. Ο πρώτος τόπος δεν μνημονεύεται στην αρχή, όπως συμβαίνει συνήθως, γιατί θεωρείται αυτονόητος για το συγγραφέα, αφού αναφέρεται στον Κεφαλονίτη Απόστολο Μαζαράκη. Αντίθετα, η Κωνσταντινούπολη μνημονεύεται στην αρχή της τέταρτης σκηνής, ως σκηνική πληροφορία αλλαγής του τόπου δράσης του έργου.

Κεντρικό θέμα: Η καυστική σάτιρα του αναγνώστη⁹ Απόστολου Μαζαράκη, που στην πρώτη πράξη διακωμωδείται για την αμάθεια και αφελειά του, ενώ στον έμμετρο επίλογο κατηγορείται για έπαρση, φιλοπρωτεία και φιλαυτία. Δευτερευόντως σατιρίζεται ο πατέρας Μαζαράκης για μωροφιλοδοξία.

Τα πρόσωπα του έργου: Ο πατέρας Μαζαράκης (δεν μνημονεύεται το βαπτιστικό του όνομα) οι γιοι του, Αποστόλης Μαζαράκης, αναγνώστης στο επάγγελμα, Βασίλης Μαζαράκης και Σπύρος Μαζαράκης και συμπληρωματικά πρόσωπα ο Καπετάνιος, η δούλα Κατίγκω και ο Διδάσκαλος.

Σκηνή Α' Το έργο αρχίζει με την εμφάνιση δύο προσώπων: του κεντρικού ήρωα Αποστόλη Μαζαράκη που δηλώνεται ως αναγνώστης και του πατέρα του.

Ο πατέρας Μαζαράκης ανακοινώνει στο γιο του Αποστόλη την απόφασή του να τον στείλει στην Κωνσταντινούπολη, για να μάθει γράμματα και να «γνωριστεί με μεγάλους ανθρώπους». Ο Αποστόλης τον διαβεβαιώνει ότι ξέρει γράμματα, αφού μπορεί να διαβάσει το μηναίο¹⁰ στην εκκλησία. Όμως ο

⁹ Βοηθός του ιερέα και του ψάλτη, που αναλαμβάνει κατά τη λειτουργία την ανάγνωση των θείων γραφών.

¹⁰ Εκκλησιαστικό βιβλίο που περιλαμβάνει τις ακολουθίες κάθε μήνα.

πατέρας του επιμένει ότι αυτά δεν είναι αρκετά και ότι πρέπει να μάθει «τα ελληνικά» που είναι «τα πλέον δύσκολα γράμματα». Τελικά ο Αποστόλης πείθεται από τον πατέρα του να πραγματοποιήσει το ταξίδι αυτό, μετά τη διαβεβαίωσή του ότι, εάν μορφωθεί, μπορεί να γίνει και δεσπότης.

Σκηνή Β΄ Παρακολουθούμε τις προετοιμασίες του ταξιδιού του Αποστόλη. Εδώ εκτός από τα δύο προηγούμενα πρόσωπα εμφανίζεται και ο αδελφός του Αποστόλη, Βασίλης.

Η οικογένεια, ο πατέρας και οι δύο γιοι του, βρίσκονται στο λιμάνι του Ληξουρίου, από όπου θα αναχωρήσει το πλοίο για την Κωνσταντινούπολη. Ο Αποστόλης, πριν την αναχώρησή του, αφήνει για λίγο τους δικούς του, για να αποχαιρετίσει κάποιο φίλο¹¹ του. Στο διάστημα της απουσίας του, ο πατέρας εκμυστηρεύεται στο Βασίλη ότι στηρίζει στον Αποστόλη μεγάλες προσδοκίες να δοξάσει την οικογένειά τους με τη μελλοντική επιτυχία του. Τις ίδιες ελπίδες εκφράζει και ο Βασίλης που πιστεύει ότι ο αδελφός του θα τιμήσει τον τόπο καταγωγής τους, τα Δηλινάτα,¹² αν μάλιστα «υπάγει εις το Πατριαρχείο». Από τη συνομιλία αυτή πληροφορούμαστε την ύπαρξη και τρίτου γιου, του Σπυριδώνα, που βρίσκεται ήδη στην Κωνσταντινούπολη και για τον οποίο και οι δύο πιστεύουν ότι θα αποτελέσει στήριγμα και χρήσιμο σύμβουλο για την εξέλιξη του Αποστόλη.

Ο πατέρας είχε τέτοιες φιλοδοξίες για τον Αποστόλη που, όταν ο Βασίλης τον αφήνει για λίγο μόνο¹³ του, εκμυστηρεύεται δημοσίως τη μύχια ελπίδα του να τον «απολαύσει και εις τον αρχιερατικόν θρόνον».

Ο Αποστόλης επιστρέφει από το φίλο του. Επειδή όμως υποφέρει από αιμορροΐδες και φοβάται, μήπως στο ταξίδι τον ενοχλήσουν, πηγαίνει να αγοράσει βδέλλες. Για την προνοητική του αυτή ενέργεια, ο πατέρας του τον θαυμάζει και συμπεραίνει ότι ο γιος του είναι πολύ έξυπνος!!

Ο αδελφός του Βασίλης έρχεται σε συμφωνία με τον καπετάνιο να πληρωθεί από τον Αποστόλη πενήντα (50) γρόσια για τα ναύλα του, όταν φθάσουν στην Κωνσταντινούπολη.

Όλα τα χρειώδη για το ταξίδι είναι έτοιμα: ο καπνός, το τσιμπούκι, οι βδέλλες και η συμφωνία με τον καπετάνιο για τα ναύλα. Λίγο πριν επιβιβαστεί στη βάρκα, ο Αποστόλης ρωτάει τον πατέρα του, εάν του έβαλε στο σεντούκι την παρακλητική. Ο πατέρας του απαντάει καταφατικά: «και την παρακλητική¹⁴ και το τριώδι».¹⁵ Ο Αποστόλης θέλει τα ιερά αυτά βιβλία μαζί του, για να διδάξει στους ανθρώπους που θα συναντήσει στην Κωνσταντινούπολη τα γράμματα που ξέρει, εικάζοντας ότι «αυτοί δεν ηξεύρουν ετούτα τα γράμματα, αλλά τα ελληνικά».

Ακολουθούν η τρίτη, τέταρτη και πέμπτη σκηνή, οι καθαυτό σατιρικές σκηνές, όπου αποκαλύπτεται η αγραμματοσύνη, η ασχετοσύνη και η ανοησία του Αποστόλη.

¹¹ Επισημαίνεται εδώ η φιλική σχέση του Απόστολου Μαζαράκη με κάποιο συντοπίτη του, το πρόσωπο του οποίου δεν στάθηκε δυνατό να διευκρινιστεί. Ίσως πίσω από το πρόσωπο του φίλου να κρύβεται ο ίδιος ο συγγραφέας, που πρέπει να είχε φιλικές σχέσεις με τον Α. Μαζαράκη.

¹² Τα Δηλινάτα ή Δειλινάτα είναι κωμόπολη της επαρχίας Κρυναίας της Κεφαλονιάς, που βρίσκεται στα βόρεια των Ποταμιάνων. Είναι κτισμένη σε μικρή κοιλάδα στις υπώρειες του όρους Ωμορφίας και διαιρείται σε δύο συνοικίες: τα Μαζαράκατα και τα Περδικάτα (Μηλιαράκης, Αντ. *Γεωγραφία πολιτική νέα και αρχαία του νομού Κεφαλληνίας*. Αθήνησιν, 1890, σ. 5, 61, 79). Βλ. επίσης Τσιτσέλης, Η. Ονόματα θέσεων εν Κεφαλληνία μετά τοπογραφικών, ιστορικών και αρχαιολογικών

σημειώσεων. *Παργασός*, 1877, σ. 784 και Πάρης, Ιωσήφ. *Κεφαλληνία και Ιθάκη: Γεωγραφική μονογραφία*. Εν Αθήναις, 1892, σ. 222-223. Από την κωμόπολη αυτή καταγόταν ο οίκος των Μαζαράκηδων ή Μαζαρακών. (Τσιτσέλης, Ηλίας. *Κεφαλληνικά σύμμικτα: Συμβολαί εις την ιστορίαν και λαογραφίαν της νήσου Κεφαλληνίας*. Τόμ. Α΄, Εν Αθήναις, 1904, σ. 363).

¹³ Πηγαίνει να αγοράσει καπνό, για να τον κάνει δώρο στον αδελφό του για το ταξίδι.

¹⁴ Λειτουργικό βιβλίο της Ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας που περιλαμβάνει τους ύμνους όλων των ημερών της εβδομάδας.

¹⁵ Λειτουργικό βιβλίο που περιλαμβάνει όλες τις ακολουθίες των γιορτών από την Κυριακή του Τελώνου και Φαρισαίου μέχρι το Μεγάλο Σάββατο.

Σκηνή Γ΄ Η σκηνή αυτή εκτυλίσσεται στη διάρκεια του ταξιδιού. Εδώ τα πρόσωπα είναι δύο: Ο καπετάνιος και ο Αποστόλης. Ο διάλογος των δύο προσώπων, που αρχίζει με ερώτηση του Αποστόλη, έχει ως αντικείμενο την ερμηνεία διαφόρων λέξεων που χρησιμοποιούν οι ναυτικοί. Ο Αποστόλης ερωτά και ο καπετάνιος δίνει την εξήγηση. Οι λέξεις όμως, για τις οποίες ζητά ερμηνεία ο Αποστόλης, είναι απλές και παγκοίνως γνωστές: «ξάρτια, κατάρτια, τήρα μόλα, μπουρίνα», γεγονός που εκνευρίζει τον καπετάνιο, που αντιλαμβάνεται ότι έχει να κάνει με ένα ανόητο άνθρωπο που κατάγεται από κάποιο «γουρουνοχώρι», όπου οι άνθρωποι δεν ξέρουν να μιλούν («άλλαλο τόπο»). Ο Αποστόλης δικαιολογείται ότι δεν ξέρει τις λέξεις αυτές, γιατί είναι «ελληνικά» τα οποία θέλει διακαώς να μάθει. Γι' αυτό και είναι ευτυχής που μπόρεσε στη διάρκεια του ταξιδιού να μάθει κάποιες άγνωστες γι' αυτόν λέξεις.

Φθάνοντας στην Κωνσταντινούπολη ο Αποστόλης καταβάλλει στον καπετάνιο, εκτός από τα συμφωνηθέντα πενήντα (50) γρόσια για τα ναύλα του, και άλλα τριάντα (30) για την εκμάθηση των ελληνικών και του ζητάει τη χάρη να του δείξει το Σπυριδίωνα Μαζαράκη.¹⁶ Πράγματι ο καπετάνιος τον γνωρίζει¹⁷ και αναλαμβάνει να τον οδηγήσει σ' αυτόν.

Σκηνή Δ΄ Η σκηνή εκτυλίσσεται στην Κωνσταντινούπολη. Εδώ τα πρόσωπα είναι τέσσερα: ο Αποστόλης, ο καπετάνιος, ο Σπύρος Μαζαράκης και η υπηρέτρια Κατίγκω.

Ο καπετάνιος οδηγεί τον Αποστόλη στον αδελφό του, Σπύρο Μαζαράκη. Οι δύο αδελφοί δεν αναγνωρίζονται. Η απόσταση που τους χώριζε και τα πολλά χρόνια που είχαν να συναντηθούν είχαν ως φυσική συνέπεια να ξεχάσει ο ένας τη φυσιογνωμία του άλλου. Στη συνάντηση αυτή ο Αποστόλης δείχνει αγωνία και εγκαρδιότητα, σε αντίθεση με τον αδελφό του Σπύρο, που τον υποδέχεται ψυχρά και τυπικά. Όταν, στην ερώτησή του για το σκοπό της επίσκεψής του, ο Αποστόλης απαντάει ότι ο πατέρας τον έστειλε εκεί για να μάθει ελληνικά, ο Σπύρος επικροτεί την απόφαση του πατέρα τους και τον διαβεβαιώνει ότι μεθαύριο θα τον στείλει στο Πατριαρχείο. Ο Αποστόλης βρίσκει την ευκαιρία να του αναφέρει τότε, ότι έμαθε ήδη μερικές ελληνικές λέξεις μέσα στο καράβι από τον καπετάνιο, μόνο που δεν τις θυμάται απ' έξω, για να τις επαναλάβει.

Στη συνέχεια κάθονται να γευματίσουν. Εμφανίζεται τότε το μόνο γυναικείο πρόσωπο του έργου, η Κατίγκω, η δούλα που ετοιμάζει το τραπέζι. Την ώρα του γεύματος ο Αποστόλης μαθαίνει δύο καινούργιες λέξεις: «μπουγάτζα» και «τράπεζα» και ενθουσιασμένος με την πρόοδό του, πιστεύει ότι σε ένα χρόνο θα έχει τελειοποιήσει τις γνώσεις του, ώστε να μπορέσει να γυρίσει στην Κεφαλονιά, όπου θα ανοίξει σχολείο και θα κερδίσει έτσι «πολλούς παράδες».

Σκηνή Ε΄ Η σκηνή αυτή, η τελευταία της πρώτης πράξης, που έχει ως θέμα την εκμάθηση των ελληνικών, αποτελεί το αποκορύφωμα της διακωμώδησης του Αποστόλη. Εδώ τα πρόσωπα είναι τρία: ο Σπύρος, ο Αποστόλης και ο Διδάσκαλος. Ο Σπύρος παραδίδει τον αδελφό του σε ένα δάσκαλο που είναι ιερωμένος, για να του μάθει ελληνικά. Αυτός θα τον κρατάει όλη την εβδομάδα οικότροφο. Το Σάββατο ο Αποστόλης θα επιστρέφει στο σπίτι του αδελφού του, ο οποίος αναλαμβάνει και όλα τα σχετικά έξοδα.

¹⁶ Στο σημείο αυτό της Γ΄ σκηνής μνημονεύεται για πρώτη φορά το επίθετο «Μαζαράκης», το οικογενειακό όνομα των ηρώων, και ο αναγνώστης του έργου πληροφορείται έτσι για ποιον γράφτηκε η σάτιρα αυτή.

¹⁷ Το γεγονός ότι ο καπετάνιος γνώριζε το Σπύρο Μαζαράκη μέσα σε τόσους Έλληνες της Κωνσταντινούπολης σημαίνει ότι ο δεύτερος πρέπει να κατείχε κάποια σημαντική θέση ή ο καπετάνιος να τον γνώριζε ως συμπατριώτη του Κεφαλονίτη.

Όταν φεύγει ο Σπύρος, ο δάσκαλος δεν αργεί να καταλάβει από τις απαντήσεις, που παίρνει από το μαθητή του, ότι έχει να κάνει με ένα άτομο αστοιχείωτο, που δεν έχει την ικανότητα να ξεχωρίζει ούτε τις ελληνικές λέξεις από τις τούρκικες, με έναν άνθρωπο ανόητο και μωρό που νομίζει ότι κατέχει τη γνώση. Αγανακτισμένος ο δάσκαλος από τη δοκησιοσοφία του Αποστόλη, τον διώχνει να πάει στο καλό, βεβαιώνοντάς τον ότι τα ξέρει όλα και ότι μπορεί να κάνει και αυτός το δάσκαλο. Ενθουσιασμένος ο Αποστόλης τον χαιρετάει και φεύγει, ενώ ο δάσκαλος, μόνος του, οικτρίζει την πενία του μυαλού του νέου αυτού.

Έτσι τελειώνει η πρώτη πράξη που είναι τελικά και η μοναδική του έργου. Στη συνέχεια σημειώνεται ότι ακολουθεί και δεύτερη πράξη,¹⁸ όπως φαίνεται ότι είχε αρχικά αποφασίσει ο συγγραφέας. Όμως η συγγραφή της δεν τελεσφόρησε. Αντ' αυτής ο συγγραφέας προβαίνει στη σύνθεση ενός μακροσκελέστατου σατιρικού ποιήματος 142 στίχων που χωρίζεται σε δύο μέρη (μέρος Α' 97 στίχοι, μέρος Β' 45 στίχοι). Με αυτό, ο συγγραφέας συνεχίζει την επίθεση κατά του Α. Μαζαράκη δικαιολογώντας τη συγγραφή του και ολοκληρώνοντας έτσι το πόνημά του.

Επίλογος

Μέρος Α' Με το πέρασμα από το θεατρικό στο σατιρικό ποιητικό λόγο, ο συγγραφέας στρέφει πλέον τα βέλη του απευθείας κατά του Απόστολου Μαζαράκη, που για πρώτη φορά τον αποκαλεί με το επίθετό του.¹⁹ Η επίθεση αυτή προχωράει βαθμιαία. Ήπια στην αρχή με την προσφώνησή του σε δεύτερο πρόσωπο ως φίλου,²⁰ όπως και του αδελφού του Βασιλή,²¹ γίνεται στην συνέχεια δριμεία,²² αν και προηγουμένως τον έχει παρακαλέσει να τον συμπαθήσει για όσα πρόκειται να του καταμαρτυρήσει.²³ Και αυτά δεν είναι λίγα.

Ο συγγραφέας τον κατηγορεί για έπαρση, άμετρη φιλοδοξία, φιλοπρωτεία και αυταρέσκεια. Επίσης ότι εκμεταλλεύεται την εμφάνισή του στην εκκλησία και σε κοινωνικές συναναστροφές, για να προβάλλει τον εαυτόν του και ότι πάντα επιδιώκει να τον αναγνωρίζουν και να τον χαιρετούν. Όταν δε συμβεί το αντίθετο, γίνεται άγριος σαν θηρίο.²⁴ Στην εκκλησία εμφανίζεται πάντοτε καμαρωτός, περήφανος για τη συγγενική του σχέση με τον προεστό της ενορίας που είναι θεός του.²⁵ Αναλαμβάνει δε να συνθέτει με κομπορημοσύνη λόγους, στους οποίους αποδεικνύεται ότι «όπου λείπει η ευφυΐα τ' αναπληροί η φλυαρία»,²⁶ γεγονός που κάνει το ακροατήριό του να αγανακτεί με τη μεγαλοστομία και την κενολογία του και να θέλει να τον πετάξει έξω από την πόρτα.²⁷

Μέρος Β' Εδώ ο συγγραφέας και ποιητής, αφού κάνει διπλή επίκληση της υπέρτατης δύναμης, με την ονομασία των ειδωλολατρών²⁸ και των χριστιανών,²⁹ μετά την εκτόξευση γενικών κατηγοριών κα-

¹⁸ Φαίνεται λογικό ότι στη δεύτερη πράξη ο συγγραφέας θα πρέπει να σχεδίαζε να παρουσιάσει την επιστροφή του Αποστόλη στην Κεφαλονιά, όπου θα αποκαλυπτόταν η γλωσσική του γύμνια και ως δάσκαλος θα γινόταν περιγελωτός, πράγμα που όμως τελικά ο συγγραφέας δεν πραγματοποίησε.

¹⁹ Στίχος 3: «καλός σου χρόνος φίλε Μαζαράκη».

²⁰ Ο.π. Η πληροφορία ότι ο ανώνυμος συγγραφέας είναι φίλος του Α. Μαζαράκη επιβεβαιώνεται από τον ίδιο και στο στίχο 8: «και ως φίλος σου τολμώ να φανερώσω».

²¹ Στίχος 4: «ομού με τον αδελφόν σου Βασιλάκη».

²² Στίχος 20: «οπού θε να πής φαριάκι».

²³ Στίχοι 5-6: «πλην παρακαλώ να με συμπαθήσης/ και απαθώς

θέλει να γρικήσης».

²⁴ Στίχοι 37-42: «Ως λέων αγριοκοιτάζει/όποιον δεν τον χαιρετάει/ και καθένα φοβερίζει/τους οδόντας τραγανίζει/πως ή να τον χαιρετάει/ή αλλιώς έξω τον πετάει».

²⁵ Στίχοι 23-28: «Για να πας στην εκκλησιάν/με μεγάλην παρησιάν/τάχα για να προσκνήσης/ [και] τον πάριμπα να τιμήσης/ως προεστόν της εκκλησίας/κι ως ποτεστά της ενορίας».

²⁶ Στίχοι 81-82.

²⁷ Στίχοι 95-97: «διατί απ' το χέρι τον /επιάνουν και απ' την πόρτα τον/εβγάνουν».

²⁸ Η επίκληση Ζευσ παραπέμπει στην παράδοση του κρητικού θεάτρου. Για επίκλησεις του Διός στο κρητικό θέατρο βλ. Ερω-

τά του Απόστολου Μαζαράκη στο πρώτος μέρος του σατιρικού ποιήματος, καταφέρεται εναντίον του για συγκεκριμένο περιστατικό που συνέβη πρόσφατα,³⁰ που φαίνεται ότι ήταν αυτό που έκανε τον συγγραφέα να χάσει την υπομονή του.³¹ Του προσάπτει λοιπόν την κατηγορία ότι είναι φιλοκατήγορος και κακόβουλος επικριτής των πράξεων των άλλων,³² μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και ο συγγραφέας. Άλλωστε ο ίδιος ομολογεί ότι αναγκάζεται να προβεί στη συγγραφή αυτή για να αντιδράσει στις δικές του επικρίσεις.³³ Έτσι, επειδή δεν βλέπει τα δικά του ελαττώματα, ο συγγραφέας αναλαμβάνει να του τα θυμήσει. Του υπενθυμίζει ότι αυτός που κάνει τον πολύ μορφωμένο δεν ήξερε να ομιλεί και να προφέρει ούτε ένα μηδενικό.³⁴ Έμαθε να συλλαβίζει το λειτουργικό στα Δηλινάτα και από εκεί πήγε στο Ληξούρι, όπου είχε την τύχη να μάθει ελληνικά από κάποιο Σιναΐτη που άνοιξε εκεί σχολείο. Στη συνέχεια πήγε στην Κωνσταντινούπολη για περαιτέρω σπουδές, και φαίνεται ότι έγινε «μέγας γραμματεύς»,³⁵ γεγονός που του αύξησε την έπαρση. Παρ' όλα αυτά ο συγγραφέας τον προσγειώνει: «Μην φαντάζεσαι ότι ξέρεις/ούτε καν διά να προφέρης»,³⁶ γεγονός που το έχουν αντιληφθεί όλοι, κι ως μην το έχει καταλάβει ο ίδιος.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ³⁷ ΓΙΑ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Ο πατέρας Μαζαράκης. Στο έργο δεν μνημονεύεται πουθενά με το βαπτιστικό του όνομα. Πρόκειται για τον ιερέα Ανδρέα Μαζαράκη, γιο του Άγγελου Μαζαράκη και πατέρα του Άνθιμου Μαζαράκη. Γεννήθηκε στα Δηλινάτα το 1779³⁸ και πέθανε στις 12 Νοεμ. 1857³⁹ στο Ληξούρι, όπου είχε εγκατασταθεί ως ιερέας. Νυμφεύθηκε την Αικατερίνη Παπαδοπούλου, με την οποία φαίνεται ότι απέκτησε τέσσερις γιους. Ο πρωτότοκος πρέπει να είναι ο Σπυρίδων Μαζαράκης, για τον οποίο δεν έχει ακόμη εντοπιστεί η χρονολογία γέννησης και θανάτου του. Το 1795 αποκτάει το δεύτερο γιο του, Βασίλειο Μαζαράκη, το 1795/6⁴⁰ αποκτά τον τρίτο γιο του, Παναγή Μαζαράκη και το 1800 τον τέταρτο γιο του, Απόστολο Μαζαράκη, μετέπειτα Άνθιμο.

Ο Ανδρέας Μαζαράκης υπήρξε εφημέριος της Αγίας Τριάδος στα Δεμπενεράτα⁴¹ και του ναού των

φίλη Δ', 253: «Ζεν κάμε να τσ' αφουκραστεί», Δ', 657: «Ζεν, dos χάρη, απόκριση φρόνημη να του δώσει» (Χασάπη - Χριστοδούλου, Ευσεβία. *Η αρχαιοελληνική μυθολογία στο νεοελληνικό δράμα*. Αθήνα, 1997. Διδ. Διατριβή στο Τμ. Θεατρικών Σπουδών του Παν. Αθηνών, σ. 165-167) και *Φορτουνάτο Α' 337-341* (ό.π., σ. 182).

²⁹ Στίχος 98: «Τι σου εφάνη Θεέ ημών».

³⁰ Στίχος 99: «επροχθές να φλαραήσης».

³¹ Στίχοι 100-101: «και οπού θα μετανοήσης/το τοιούτο σφάλμα σου».

³² Στίχοι 111-113: «Μόνε το έχει φναικό/για τα ξένα να τον μέλη/τα δικά του να μην λέη/και να λέγη όλο κακόν».

³³ Στίχοι 9-12: «Σκοπόν δεν είχα του να στιχουργήσω/και σε τον ποιητή να σατιρίσω/αλλ' επειδή και πρώτος με εγγίζεις/και σ'όλους τοιούτον με θεατρίζεις».

³⁴ Στίχοι 130-131: «και δεν ήξευρες να λέγης/ούτε καν διά να προφέρης/ένα τι μηδενικόν».

³⁵ Στίχοι 134-135: «Φαίνεται σου να εγένης/ένας μέγας γραμματεύς».

³⁶ Στίχοι 136-137.

³⁷ Για το γρήγορο εντοπισμό τους, θέλω να ευχαριστήσω θερμά τον καθηγητή κ. Γεώργιο Μοσχόπουλο, που κατηύθυνε και διευκόλυνε την έρευνά μου στο Ιστορικό Αρχείο Κεφαλληνίας. Στο εξής ΙΑΚ.

³⁸ Η χρονολογία γέννησής του δεν είναι γνωστή. Συνάγεται από την πράξη θανάτου του, όπου αναφέρεται ότι πέθανε στις 12 Νοεμ. 1857, σε ηλικία 78 ετών (ΙΑΚ. Ληξιαρχικό Αρχείο, φάκ. αρ. 113, υποφάκ. Β', *Βιβλίον γεννήσεων, γάμων και θανάτων της εκκλησίας της Θεοτόκου των Εισοδίων της πόλεως Ληξουρίου*. Αρχεται από 6 Οκτ. 1841 - 31 Ιουλ. 1875).

³⁹ Η πράξη συντάσσεται στις 13 Νοεμ. 1857 και υπογράφεται από τον ιερέα Χαράλαμπο Αραβαντινό και μάρτυρες τους ιερείς Νικόλαο Ρόζο και Άγγελο Αραβαντινό (ό.π.).

⁴⁰ Η χρονολογία γέννησής του συνάγεται από την πράξη βάπτισής του στις 25 Μαρτίου 1796. (ΙΑΚ. Ληξιαρχικό Αρχείο, φάκ. 113, υποφάκ. Α', *Βιβλίον Α' 1736-1814*). Για τον Παναγή Μαζαράκη δεν έχουν βρεθεί μέχρι στιγμής άλλα στοιχεία.

⁴¹ Περιοχή του Ληξουρίου.

Εισοδίων της Θεοτόκου που ανήκε στην οικογένεια Μαζαράκη.⁴² Σύμφωνα με τους διασωθέντες κώδικες των δύο ναών ο Ανδρέας Μαζαράκης εμφανίζεται να ιερουργεί στο ναό της Αγίας Τριάδος από τις 16 Απρ. 1801 μέχρι 26 Οκτ. 1802.⁴³ Στην εκκλησία των Εισοδίων της Θεοτόκου υπογράφει γάμους μέχρι 9 Δεκ. 1854, βαπτίσεις μέχρι 5 Ιουνίου 1855 και θανάτους μέχρι 10 Απρ. 1856 με τα στοιχεία: «*Ανδρέας ιερέυς ο Μαζαράκης, εφημέριος*».⁴⁴ Από τα κείμενα των πράξεων των ιερών μυστηρίων που έχει συντάξει, φαίνεται ότι ήταν σχετικά εγγράμματος, όπως οι ιερείς της εποχής του.

Σπυριδών Μαζαράκης. Φέρεται ως ο πρωτότοκος γιος του Ανδρέα Μαζαράκη και ο μεγαλύτερος αδελφός του Άνθιμου Μαζαράκη. Όπως ήδη αναφέρθηκε, η έως τώρα έρευνα δεν έδωσε πληροφορίες σχετικά με τη χρονολογία γέννησης και θανάτου του.⁴⁵ Το μόνο στοιχείο που μπορεί να βοηθήσει στην πιθανολόγηση της χρονολογίας γέννησής του είναι αναφορά, ότι στις 12 Νοεμ. 1806 παρέστη στους γάμους της Ρεγγίνας, κόρης του Χαραλάμπη Μαντζαβίνου με τον Τζιόρτζη Χωραφά ως κουμπάρος (σύντεκνος).⁴⁶ Επομένως πρέπει να ήταν ήδη έφηβος. Εάν επίσης ληφθεί υπόψη ότι ο αδελφός του Βασίλειος γεννήθηκε το 1795, ο Σπυριδών Μαζαράκης είναι πιθανό να γεννήθηκε το 1793 ή 1794.

Από το χειρόγραφο πληροφορούμαστε ότι έφυγε για την Κωνσταντινούπολη, πιθανώς για να σπουδάσει. Γνωρίζοντας ότι ο Άνθιμος Μαζαράκης έφυγε το 1818 για την Κωνσταντινούπολη σε ηλικία 18 χρονών για να σπουδάσει στη Μεγάλη του Γένους Σχολή,⁴⁷ κατ' αναλογία ο Σπυριδών Μαζαράκης πρέπει να έφυγε από την Κεφαλονιά και αυτός σε αντίστοιχη ηλικία, δηλ. πιθανώς το 1811 ή 1812. Το θεατρικό έργο αφήνει να νοηθεί ότι, ο Σπυριδών Μαζαράκης πρέπει να κατείχε κάποια σημαντική θέση στην Κωνσταντινούπολη και είχε αναπτύξει σχέσεις με το Πατριαρχείο, χωρίς όμως να αποσαφηνίζεται εάν ήταν λαϊκός, απλός κληρικός ή τιτουλάριος.⁴⁸ Ο εντοπισμός του ονόματός του σε κατάλογο συνδρομητών κεφαλονίτικης έκδοσης το 1849⁴⁹ είναι η μόνη μέχρι στιγμής μεταγενέστερη πληροφορία που έχει βρεθεί γι' αυτόν. Μνημονεύεται ως «*αιδεσιμώτατος Σπυριδών Ιερέυς Μαζαράκης Αρχ. Επιτ.*»,⁵⁰ που σημαίνει ότι ήταν έγγαμος κληρικός και ότι το 1849 βρισκόταν στην Κεφαλονιά.⁵¹

Βασίλειος Μαζαράκης. Είναι ο δεύτερος γιος του Ανδρέα Μαζαράκη και της Αικατερίνης Παπαδοπούλου. Γεννιέται στο Ληξούρι το 1795 και βαπτίζεται στις 23 Φεβρ. της ίδιας χρονιάς.⁵² Εμφανίζεται να υπογράφει ως μάρτυρας γάμων και θανάτων στο αντίστοιχο βιβλίο της εκκλησίας των Εισοδίων της Θεοτόκου⁵³ στο Ληξούρι, χωρίς να σημειώνεται δίπλα στο όνομά του «*αγράμματος*», όπως συμβαίνει με άλλους μάρτυρες, στοιχείο που αποδεικνύει ότι γνώριζε γραφή. Ως προς το επάγγελμα άλλοτε

⁴² Τοιτσέλης, Ηλίας. *Κεφαλληνιακά σύμμικτα: Συμβολαί εις την ιστορίαν και λαογραφίαν την νήσον Κεφαλληνίας*. Τόμ. Α'. Εν Αθήναις, 1904, σ. 363, σημ. 3.

⁴³ Βλ. κώδικα του ναού: *Βραβίον του θείου ναού Αγίας Τριάδος Δεμπονεράτα* σ. 2. Στο ναό αυτό γίνεται και ανάδοχος της κόρης του Ιάκωβου Αραβαντινού, Ρουμπίνας, στις 17 Αυγ. 1825 (ό.π., σ. 43).

⁴⁴ ΙΑΚ. Ληξιαρχικό Αρχείο, φάκ. αρ. 113, υποφάκ. Β', ό.π.

⁴⁵ Η σχετική έρευνα στο Ιστορικό Αρχείο Κεφαλληνίας δεν έχει ολοκληρωθεί.

⁴⁶ *Βραβίον του θείου ναού Αγίας Τριάδας Δεμπονεράτα* ό.π., σ. 106.

⁴⁷ Τοιτσέλης, Η., ό.π.

⁴⁸ Δεν μνημονεύεται σε κανένα δημοσίευμα του Μανουήλ Γεδεών (βλ. Πατρινέλης, Χ.Γ. *Δημοσιεύματα Μανουήλ Γεδεών:*

Αναλυτική περιγραφή. Αθήναι: Ακαδημία Αθηνών, 1974).

⁴⁹ *Λειτουργία Μηνός Σεπτεμβρίου ΚΔ*: Κεφαλληνία, 1849, εκδότης Νικόλαος Α. Πολλάνης. Ακέφαλο αντίτυπο βρέθηκε στην εκκλησία της Αγίας Τριάδας στο Ληξούρι.

⁵⁰ Αρχιερατικός Επίτροπος.

⁵¹ Το όνομα Σπυριδών Μαζαράκης περιλαμβάνεται στα μέλη του Συνδέσμου Κεφαλλήνων στην Κωνσταντινούπολη το 1921. Ίσως πρόκειται για τον εγγονό του. (Μοσχόπουλος, Γεώργιος Χ. Ο Σύνδεσμος Κεφαλλήνων «ο Άγιος Γεράσιμος» στην Κωνσταντινούπολη: 1918-1922. *Κεφαλληνιακά Χρονικά*, τόμ. 6, 1992-1994, σ. 586).

⁵² ΙΑΚ. Ληξιαρχικό Αρχείο, φάκ. 113, υποφάκ. Α'. *Βιβλίο Α' 1736-1814*.

⁵³ Ό.π., υποφάκ. Β', ό.π.

αναφέρεται ως έμπορος, άλλοτε ως ιδιοκτήτης ή κτηματίας.⁵⁴ Παντρεύτηκε με τη Μαρία, κόρη του Γεράσιμου Λοβέρδου και απέκτησε έξι παιδιά την Αικατερίνη το 1834,⁵⁵ την Καλλιόπη το 1836,⁵⁶ τον Αριστοτέλη το 1840,⁵⁷ την Ελένη στις 3 Δεκ. 1845,⁵⁸ τον Ανδρέα στις 21 Μαΐου 1848⁵⁹ και το Νικηφόρο την 1^η Φεβρ. 1851.⁶⁰ Η σύζυγός του πεθαίνει στις 13 Ιουνίου 1860, σε ηλικία 48 ετών,⁶¹ ενώ ο ίδιος στις 30 Ιουλίου 1875, σε ηλικία 90 ετών.⁶²

Απόστολος Μαζαράκης. Πρόκειται για τον «κατά κόσμον» Άνθιμο Μαζαράκη. Γεννήθηκε το 1800⁶³ στο Ληξούρι⁶⁴ και βαπτίστηκε στις 29 Δεκ. της ίδιας χρονιάς.⁶⁵ Γιος του ιερέα Ανδρέα Μαζαράκη και της Αικατερίνης Παπαδοπούλου, διακρίθηκε ως ιεροψάλτης, αλλά και ως πνευματικός άνδρας με το πλούσιο συγγραφικό έργο του.

Δεν θα παραθέσουμε εδώ όλη τη βιογραφία⁶⁶ του, αλλά όσα γεγονότα τεκμηριώνονται μέσα και το θεατρικό αυτό έργο, αλλά και όσα επιπλέον στοιχεία εντοπίστηκαν από πρόσφατη έρευνα.

Σύμφωνα με το θεατρικό έργο, έμαθε τα πρώτα του γράμματα στα Δηλινάτα,⁶⁷ χωριό της Κεφαλονιάς από όπου καταγόταν ο πατέρας του. Από εκεί πήγε στο Ληξούρι, όπου παρακολούθησε μαθήματα στο σχολείο που άνοιξε ένας Σιναΐτης μοναχός.⁶⁸ Το 1818 έφυγε για την Κωνσταντινούπολη για να σπουδάσει στη Μεγάλη του Γένους Σχολή.⁶⁹ Με την έκρηξη της Ελληνικής Επανάστασης, εγκατέλειψε την Κωνσταντινούπολη και πρόσφερε τις υπηρεσίες του ως γραμματέας στο πολεμικό πλοίο του Ν. Ανδριανού.⁷⁰ Αργότερα συνέχισε τις σπουδές του στην Ιερατική Σχολή της Κέρκυρας και στη Θεολογική

⁵⁴ Ως έμπορος εμφανίζεται στην ενεργό ηλικία, ενώ ως κτηματίας ή ιδιοκτήτης δηλώνεται σε μεγάλη ηλικία (ό.π.).

⁵⁵ Η χρονολογία γέννησής της υπολογίζεται από την πράξη του γάμου της με το Σάββα Λυκούδη του Παναγή, στις 28 Νοεμ. 1854, όπου μνημονεύεται η ηλικία της Αικ. Μαζαράκη, που ήταν τότε 20 χρονών (ό.π., υποφάκ. Β', ό.π.). Το γάμο ευλογεί ο παππούς της Ανδρέας Μαζαράκης (ό.π.).

⁵⁶ Η χρονολογία γέννησής της υπολογίζεται από την πράξη του γάμου της με το Διονύσιο Τυπάλδο Κοζάκη, στις 18 Απρ. 1856, όπου μνημονεύεται η ηλικία της Καλλιόπης Μαζαράκη, που ήταν τότε 20 χρονών (ό.π.).

⁵⁷ Η χρονολογία γέννησής του υπολογίζεται από την πράξη γέννησής της κόρης του Μαρίας, στις 31 Μαΐου 1870, όπου μνημονεύεται η ηλικία του Αριστοτέλη Μαζαράκη, που ήταν τότε 30 χρονών (ό.π.).

⁵⁸ Ό.π.

⁵⁹ Ό.π.

⁶⁰ Ό.π.

⁶¹ Ό.π.

⁶² Ό.π.

⁶³ Ο Η. Τσιτσέλης τοποθετεί τη γέννησή του διαζευκτικά ή στα 1800 ή στα 1801 (Τσιτσέλης, Η., ό.π., σ. 363). Ο πρόσφατος εντοπισμός της πράξης βάπτισής του στις 29 Δεκ. 1800 (ΙΑΚ Ληξιαρχικό Αρχείο, φάκ. 113, υποφάκ. Α', Βιβλίο Α' 1736-1814) τοποθετεί με βεβαιότητα τη γέννησή του στα 1800.

⁶⁴ Τσιτσέλης, Η., ό.π. Στο θεατρικό έργο αναφέρεται ότι ο Α. Μαζαράκης γεννήθηκε στα Δηλινάτα.

⁶⁵ ΙΑΚ, ό.π.

⁶⁶ Παρά το σημαντικό ιερατικό, κοινωνικό και πνευματικό του

έργο, λιγότες είναι οι μνείες για το πρόσωπό και τη δράση του. Βλ. Μαζαράκης, Άνθιμος. Στο: *Εθνικόν Ημερολόγιον του έτους 1866*, εκδοθέν υπό Μαρίνου Π. Βρετού. Έτος Στ'. Εν Αθήναις, 1866, σ. 363-364. Τσιτσέλης, Η., ό.π., σ. 363-369. Γεδεών, Μ. Ι. Καταδίκη της εν τη ιερά μουσική καινοτομίας. *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, έτος ΚΖ', τόμ. 31, 1907, σ. 509-510. Πασιγάλης, Δ. Π. Μαζαράκης Άνθιμος. *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια «Πυρσός»*. Αθήναι, 1930. Καλογηράς, Ανδρέας. *Η σάτυρα στην Κεφαλονιά*. Τόμ. 3. Αθήναι, 1952, σ. 77-78. Μαζαράκης, Άνθιμος. Στη: *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια*. Τόμ. 8^{ος}. Αθήναι, 1966, σ. 463. Βουνάς, Χρήστος *Τα τιμημένα κεφαλονίτικα ράσα*. Πάτρα: Μεταξιάς-Μητρόπουλος, 1970, σ. 25-28.

⁶⁷ Στίχοι 120-121: «Όπου εις τα Δηλινάτα/ έμαθες να καπακίξης/ μόνον το λειτουργικόν». Ο Η. Τσιτσέλης αναφέρει ότι τα πρώτα του γράμματα ο Α. Μαζαράκης τα διδάχθηκε από τους ιεροκήρυκες Χαρ. Τ. Ποβερέτο και Χαρ. Λαγκούση στο Ληξούρι (Τσιτσέλης, Η., ό.π., σ. 363).

⁶⁸ Στίχοι 127-129. Πρόκειται για το Σιναΐτη μοναχό Απόστολο που δίδαξε στο Ληξούρι στις αρχές του 19^{ου} αι. (ό.π., σ. 24). Βλ. επίσης Μοσχόπουλος, Γεώργιος, Ν. *Ιστορία της Κεφαλονιάς*. Τόμ. Β'. Αθήνα: Κέφαλος, 1988, σ. 121). Από αυτόν διδάχθηκαν τα γράμματα οι Χαρ. Τ. Ποβερέτος και Χαρ. Λαγκούσης, που σύμφωνα με τον Η. Τσιτσέλη, υπήρξαν δάσκαλοι του Α. Μαζαράκη (Τσιτσέλης, Η., ό.π., σ. 363).

⁶⁹ Ό.π.

⁷⁰ Ό.π. Αυτό υπονοείται στους στίχους 133-135: «και εις την Πόλιν που επέγγες/ φαίνεται σου να εγένης/ ένας μέγας γραμματέυς».

Σχολή της Ιονίου Ακαδημίας,⁷¹ από όπου απεφοίτησε το 1830.⁷² Την ίδια χρονιά επέστρεψε στη Κεφαλονιά. Εγκαταστάθηκε στο Ληξούρι όπου εκτελούσε χρέη εφημέριου, στο ναό της Υπεραγίας Θεοτόκου στο Βόλτο⁷³ και παράλληλα εργαζόταν ως δάσκαλος.⁷⁴

Δεν έχει διευκρινιστεί με ακρίβεια η χρονολογία χειροτόνησής του ως ιερέα, που είχε ως φυσικό επακόλουθο την αλλαγή του ονόματός του από Απόστολο σε Άνθιμο. Στις 15 Φεβρ. 1836 εμφανίζεται ως ανάδοχος στη βάπτισή του Αναστάσιου, γιου του Ιωάννη Μωραΐτη και μνημονεύεται ως «*λογιότατος παπά Άνθιμος Μαζαράκης*»,⁷⁵ ενώ στο ναό της Υπεραγίας Θεοτόκου αρχίζει να υπογράφει ως Άνθιμος από 1 Ιουλίου 1838.⁷⁶

Ως προς τον πνευματικό του έργο, το χειρόγραφο παρέχει νέες πληροφορίες: α) ότι ο Άνθιμος Μαζαράκης είχε ασχοληθεί, εκτός από τη ρητορική⁷⁷ και τη συγγραφή μελετών⁷⁸ και με την ποίηση, γεγονός που δεν μνημονεύεται στις σύντομες βιογραφίες του, και β) ότι την περίοδο που πιθανολογείται η συγγραφή του έργου (1831-1836) ο Α. Μαζαράκης έχει ήδη αρχίσει να συγγράφει με επιτυχία.⁷⁹

Ως προς την προσωπικότητά του, το χειρόγραφο αποκαλύπτει άγνωστες πτυχές του χαρακτήρα του. Σύμφωνα με το συγγραφέα, ο Άνθιμος Μαζαράκης ήταν άτομο φιλοκατήγορο. Του άρεσε να ασχολείται με τους άλλους και να τους κακολογεί, ενώ στη συμπεριφορά του διέκρινε κανείς αυταρέσκεια και αλαζονεία, χαρακτηριστικά εντελώς αντίθετα από αυτά με τα οποία τον έχουν παρουσιάσει οι βιογράφοι⁸⁰ του, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οι απόψεις του ανώνυμου συγγραφέα είναι ορθές και όχι κατασκευασμένες από προσωπική αντιπάθεια.⁸¹

ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

Το χειρόγραφο δεν φέρει καμμία ένδειξη χρονολογίας. Επομένως η προσπάθεια χρονολόγησής του θα στηριχθεί αναγκαστικά μόνο σε εσωτερικά στοιχεία, από το ίδιο το κείμενο.

⁷¹ Τσιτσέλης, Η., *ό.π.*

⁷² Ο Η. Τσιτσέλης τοποθετεί την ολοκλήρωση των σπουδών του στην Κέρκυρα το 1831. Όμως το γεγονός ότι υπογράφει πράξεις θανάτων στο ναό της Υπεραγίας Θεοτόκου στο Ληξούρι από 16 Ιαν. 1831 ως «*ιερέυς εφημέριος ιδιοκτήτωρ των Εισοδίων της Θεοτόκου*» αποδεικνύει ότι τελείωσε τις σπουδές του το 1830 και στη συνέχεια γύρισε στην Κεφαλονιά (ΙΑΚ Ληξιαρχικό Αρχείο, φάκ. 113, υποφάκ. Α', Βιβλίο Γ': Βιβλίον των τεθνεώτων της Υπεραγίας Θεοτόκου εις το Βόλτο: 1815-1841).

⁷³ *ό.π.*

⁷⁴ Τσιτσέλης, Η., *ό.π.*. Δεν είναι γνωστό εάν παρείχε ιδιαίτερα μαθήματα ή άνοιξε ιδιωτικό σχολείο. Στο θεατρικό έργο αφήνεται να νοηθεί το δεύτερο. «*Του χρόνου που θα πάω εις την Κεφαλονιά πολλούς παράδες θα πιάσω από σχολείο. Ένα τάληρο η λέξις διατί εγώ διά τέσσαρες λέξεις έδωσα τριάντα γρόσια*» (τέλος Δ' σκηνής). Πάντως το 1833, όταν ιδρύεται στο Ληξούρι λύκειο ή δευτερεύον σχολείο, σύμφωνα με τον Η. Τσιτσέλη, ο Α. Μαζαράκης διορίζεται διευθυντής του (Τσιτσέλης, Η., *ό.π.*), θέση που διατηρεί μέχρι το 1838 (*Εθνικόν Ημερολόγιον, ό.π., σ. 363*) οπότε φεύγει για τη Βενετία.

⁷⁵ Βραβίων του θείου ναού Αγίας Τριάδος Δεμπενεράτα, σ. 63.

⁷⁶ ΙΑΚ., *ό.π.* Από 27 Ιαν. 1839 μέχρι 7 Ιουνίου 1841, τις πράξεις θανάτου υπογράφει ο πατέρας του Ανδρέας Μαζαράκης (*ό.π.*). Η παραμονή του στην Κεφαλονιά μεταξύ 1855-1856, όταν ήταν

σχολάρχης στη Περίτσειο Σχολή του Ληξουρίου, επιβεβαιώνεται και από νεότερα στοιχεία: στις 14 Απρ. 1856 ο Α. Μαζαράκης ευλογεί το γάμο της ανειμιάς του Καλλιόπης Μαζαράκη, κόρης του αδελφού του Βασιλείου, με το Διονύσιο Τυπάλδο Κοζάκη του Γρηγορίου (ΙΑΚ. Ληξιαρχικό Αρχείο, φάκ. 113, υποφάκ. Β', *ό.π.*), στην πράξη του οποίου υπογράφει ως «*Άνθιμος Μαζαράκης πρόεδρος αρχιμανδρίτης*» και στις 10 Ιουλ. της ίδιας χρονιάς βαπτίζει τον Ιωσήφ, γιο του Παναγή Ζερβού Κουτσουμπή και υπογράφει τη σχετική πράξη με τα ίδια στοιχεία (*ό.π.*).

⁷⁷ Τσιτσέλης, Η., *ό.π.*, σ. 369.

⁷⁸ Τόσο από τα ποιήματα, όσο και από τους λόγους του δεν έχουν σωθεί δείγματα, ενώ από το συγγραφικό του έργο έχουν διασωθεί *Οι βίοι των ενδόξων της Κεφαλληνίας ανδρών* (Βενετία, 1843. Β' εκδ. Αθήνα, 1999) και *Διδαχαί εις την αγίαν και μεγάλην τεσσαρακοστήν ...εκφωνηθείσαι υπό Ηλίου Μηνιάτη* (Βενετία, 1859).

⁷⁹ Στίχος 103: «*τον τοιούτον συγγραφέα*».

⁸⁰ Βλ. αν. σημ. 66. Ο Μ. Βρετός αρκείται να επισημάνει τον ζήλο του (*Εθνικόν Ημερολόγιον, ό.π., σ. 363*), ενώ ο Η. Τσιτσέλης δίνει πληροφορίες και για τον χαρακτήρα του. Τον χαρακτηρίζει ταπεινόφρονα, απλό (Τσιτσέλης, Η., *ό.π.*, σ. 364) και μετριοφρονα (*ό.π., σ. 368*).

⁸¹ Η αλήθεια είναι πιθανό να βρίσκεται στη μέση των δύο αντιθέτων απόψεων.

Στη σκηνή προετοιμασίας του ταξιδιού του Αποστόλη (σκηνή Β'), ο πατέρας Μαζαράκης και οι γιοι του βρίσκονται στο Ληξούρι, όπου διέμενε η οικογένεια Μαζαράκη, αν και αυτό δεν μνημονεύεται στο κείμενο, ως αυτονόητο. Όταν έρχεται η ώρα του αποχαιρετισμού, ο Απόστολος επιβιβάζεται σε βάρκα και όχι στο καράβι (ιστιοφόρο) που τον πηγαίνει τελικά στην Κωνσταντινούπολη, όπως σαφώς αναφέρεται στην αρχή της Β' σκηνης και στη Γ' σκηνή. Η χρήση βάρκας για τη μεταφορά επιβατών από τη στεριά στο καράβι, που ήταν αγκυροβολημένο σε βαθιά νερά, μας παραπέμπει σε εποχή πριν το 1836, που κατασκευάστηκε το λιμάνι του Ληξουρίου.⁸²

Το 1836 πρέπει να θεωρηθεί ως χρονολογία *terminus ante quem* για τη χρονολόγηση του κειμένου, ενισχυόμενη με επιπλέον στοιχεία της πρόσφατης έρευνας, σύμφωνα με τα οποία η πρώτη αναφορά του Α. Μαζαράκη ως Άνθιμου τοποθετείται στη χρονιά αυτή.⁸³ Σε όλο το κείμενο ο Μαζαράκης αναφέρεται ως Αποστόλης και σε κανένα σημείο ως Άνθιμος. Επομένως μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα ότι το έργο γράφτηκε πριν το 1836, χρονιά που ο Απόστολος Μαζαράκης χειροτονείται ιερέας και λαμβάνει το όνομα Άνθιμος. Το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται και από τη δριμεία μεταχείριση του Μαζαράκη από το συγγραφέα, που επιβεβαιώνει την άποψη ότι το έργο γράφτηκε σε εποχή, που ο σατιριζόμενος ήταν αναγνώστης και έκανε χρέη ιερέα, αλλά δεν είχε ακόμα περιβληθεί το ιερατικό σχήμα, που οπωσδήποτε θα προκαλούσε ένα στοιχειώδη σεβασμό.

Η διασταύρωση γεγονότων της ζωής του Α. Μαζαράκη, όπως παρουσιάζονται στο χειρόγραφο σε σύγκριση με αυτά, που μνημονεύονται από τους βιογράφους του, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το έργο γράφτηκε από το 1831 και μετά, όταν ο Α. Μαζαράκης επέστρεψε στην Κεφαλονιά μετά την αποπεράτωση των σπουδών του το 1830, στην Ιόνιο Ακαδημία⁸⁴ στην Κέρκυρα. Δεν μνημονεύεται όμως η μετέπειτα απόλυση του ως διδασκάλου από το Douglas για την πατριωτική του δράση, ούτε η μετάβασή του στη Βενετία για να διδάξει στο Φλαγγινιανό Φροντιστήριο⁸⁵ το 1838, ούτε άλλα κατοπινά γεγονότα της ζωής του.⁸⁶ Επομένως μπορεί κανείς να συναγάγει ότι το έργο γράφτηκε μεταξύ 1831 και 1836, την εποχή δηλ. που, μετά από λαμπρές σπουδές, ο Α. Μαζαράκης γύρισε πίσω στη μικρή κοινωνία του Ληξουρίου, όπου ήταν φυσικό να προκαλέσει το φθόνο ένας άνθρωπος που ξεχώριζε για τη μόρφωση και την προσωπικότητά του.

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

Το χειρόγραφο δεν φέρει μνεία συγγραφικής υπευθυνότητας. Η μέχρι σήμερα σχετική έρευνα, παρά τις επίμονες προσπάθειες, δεν μπόρεσε να αποκαλύψει το πρόσωπό του, που κρύβεται επιμελώς πίσω από την ανωνυμία. Έτσι αναγκαστικά θα περιοριστούμε στον εντοπισμό και στην παρουσίαση όλων των γνωστών στοιχείων, που μπορούν να δώσουν το στίγμα του και που θα υποβοηθήσουν την περαιτέρω έρευνα.

Ο συγγραφέας, μέσα κυρίως από τον έμμετρο επίλογο, καταλείπει στοιχεία της ταυτότητάς του. Αποκαλώντας τον Α. Μαζαράκη φίλο⁸⁷ καθώς και τον αδελφό του, Βασίλη Μαζαράκη, αποκαλύπτει ότι ανήκει στο φιλικό τους περιβάλλον, όπως αποδεικνύει και η αναφορά του σε ένα πολύ προσωπικό δεδομένο του Μαζαράκη, ότι υπέφερε από αιμορροΐδες,⁸⁸ στοιχείο που ενδυναμώνει την άποψη, ότι ο συγγραφέας

⁸² Γερούλιανος, Μαρίνος. *Το Ληξούρι*. Αθήνα, 1956, σ. 29, 42.

⁸³ Βλ. αν. σημ. 75.

⁸⁴ Στίχοι 71: «Της Ακαδημίας θρέμα».

⁸⁵ Καραθανάσης, Αθανάσιος. *Η Φλαγγινίειος Σχολή της Βενε-*

τίας. Θεσσαλονίκη, 1975, σ. 312.

⁸⁶ Τσιτσέλης, Η., *ό.π.*, σ. 364-366.

⁸⁷ Στίχοι 3-4.

⁸⁸ Σκηνή Β'.

πρέπει να ανήκε στον πολύ κοντινό κύκλο του επιφανούς ιερωμένου. Η αναζήτησή του θα μπορούσε να κινηθεί σε Κεφαλονίτες συμμαθητές του Α. Μαζαράκη στη Μεγάλη του Γένους Σχολή ή στην Ιόνιο Ακαδημία. Η εκδοχή όμως αυτή εύκολα θα ανατρεπόταν από την ανορθογραφία του κειμένου, που φανερώνει ότι ο συγγραφέας έγραφε τα ελληνικά, όπως περίπου και άλλοι μορφωμένοι Επτανήσιοι,⁸⁹ χωρίς να έχει δεχτεί μία επιμελημένη ελληνική παιδεία,⁹⁰ όπως ο Α. Μαζαράκης. Οι πιθανότερες εκδοχές είναι δύο: α) ο συγγραφέας να είναι συνομήλικος του Μαζαράκη, αλλά να μην έχει ακολουθήσει την ίδια πορεία εκπαίδευσης με αυτόν, γεγονός για το οποίο φαίνεται να τον φθονεί β) ο συγγραφέας να είναι νεότερος στην ηλικία από το Μαζαράκη, οπότε δεν έχει ακόμη προλάβει να βελτιώσει τη γνώση της ελληνικής γλώσσας και ως νεότερος αμφισβητεί τη σοφία και πολυμάθεια των μεγαλύτερών του.

Η παρεμβολή στο κείμενο τουρκικών λέξεων οδηγεί επίσης στην εικασία ότι ο συγγραφέας είναι πιθανό να είχε κινηθεί και εκτός Κεφαλονιάς και να είχε μάθει έτσι κάποιες λέξεις της τουρκικής γλώσσας. Η μεταξύ συγγραφέα και Μαζαράκη φιλική σχέση φαίνεται ότι κάποια στιγμή διαλύθηκε από υπαιτιότητα του δεύτερου, τον οποίο ο συγγραφέας κατηγορεί, ότι πρώτος εκείνος έβαλε εναντίον του⁹¹ και τον διέσυρε δημοσίως, χωρίς να γνωρίζουμε τι του καταμαρτυρούσε. Άλλωστε ο συγγραφέας δηλώνει ότι αναγκάζεται να προβεί στη συγγραφή αυτή, όχι για άλλο λόγο, παρά μόνο για να υπερασπιστεί τον εαυτό του και να αντεπιτεθεί.

Δεδομένα που θα μπορούσαν να βοηθήσουν στη διακρίβωση του προσώπου του συγγραφέα, όπως είναι τα σατιρικά ποιήματα του Α. Μαζαράκη, για τα οποία κάνει λόγο ο ανώνυμος συγγραφέας στον ποιητικό του επίλογο, δεν έχουν βρεθεί, αλλά και η σύγκριση του γραφικού χαρακτήρα του συγγραφέα του χειρογράφου με αυτό γνωστών Κεφαλονιτών, όπως αυτός έχει αποτυπωθεί σε σωθέντα χειρόγραφα, δεν έχει ακόμη αποφέρει καρπούς.

Στοιχείο, που μπορεί να βοηθήσει την έρευνα, είναι το γεγονός ότι το χειρόγραφο βρέθηκε στο αρχείο της οικογένειας Τυπάλδων – Ιακωβάτων στο Ληξούρι. Η εξακρίβωση των σχέσεων των μελών της οικογένειας αυτής με τον Α. Μαζαράκη είναι πιθανό να οδηγήσει στον εντοπισμό του συγγραφέα. Ο μεγαλύτερος από τους αδελφούς Τυπάλδους, ο Κωνσταντίνος (1795-1867)⁹² συναντιέται με τον Α. Μαζαράκη στη Θεολογική Σχολή της Ιονίου Ακαδημίας μεταξύ 1826-1830 ο πρώτος ως καθηγητής, ο δεύτερος ως φοιτητής, αν και είχαν διαφορά ηλικίας πέντε μόνο χρόνια. Ο καθηγητής πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Δ. Μεταλληνός, που μελετά το αρχείο της Σχολής⁹³ πιστεύει ότι μέσα από την αλληλογραφία⁹⁴ τού Κωνσταντίνου Τυπάλδου με τον Άνθιμο Μαζαράκη μπορεί κανείς να οδηγηθεί σε κάποιες σκέψεις σε σχέση με το πρόσωπο του συγγραφέα.⁹⁵ Πάντως αποκλείεται κατ' αρχήν ο ανώνυμος συγ-

⁸⁹ Οι μορφωμένοι επτανήσιοι είχαν κυρίως ιταλική μόρφωση (Γουζέλης, Δημ. *Ο Χάσις: Το τζάκιμα και το φτιάσιμον*. Κριτική έκδ. Ζήσιμος Χ. Συνοδινός. Αθήνα: Ωκεανίδα, 1997, σ. 57).

⁹⁰ Στα Επτάνησα, επί ενετικής κυριαρχίας επίσημη γλώσσα ήταν η ιταλική. Σχολεία για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας δεν υπήρχαν. Επί αγγλοκρατίας η κατάσταση διαφοροποιείται, αλλά με αργά βήματα. Στις αρχές του 19^{ου} αι. το βάρος της ελληνικής παιδείας πέφτει σε ιερείς και μορφωμένους αστούς, που έναντι μικρών ή μεγάλων αμοιβών αναλαμβάνουν να διδάξουν ιδιωτικά γραφή και ανάγνωση. (Δεμπόνος, Α-Δ. Η παιδεία στην Κεφαλονιά τά χρόνια της αγγλοκρατίας. *Παρνασσός*, τόμ. 24, αρ. 2, Απρ.-Ιουν. 1982, σ. 246-295. Βλ. επίσης Μοσχόπουλος, Γ., *ό.π.*, σ. 107-122).

⁹¹ Στίχοι 11 - 12. Βλ. αν. σημ. 34.

⁹² Μεταλληνός, Γ. Οι σπουδές του Κων. Τυπάλδου-Ιακωβάτου: 1795-1867. *Δελτίον της Αναγνωστικής Εταιρίας Κερκύρας*, έτος 15, 1978, αρ. 15, σ. 133-182. Βλ. επίσης Καπάδοχος, Δημ. Η διδακτορική εξέταση του Κωνσταντίνου Τυπάλδου, 29 Ιαν. 1826. *Παρνασσός*, τόμ. 20, 1978, σ. 405-412.

⁹³ ΑΤΙ, Κ3-Κ4.

⁹⁴ ΑΤΙ, Κ1-Κ2.

⁹⁵ Η χρησιμότητα αυτή πληροφορία του καθηγητή πρωτοπρεσβύτερου Γ. Μεταλληνού, τον οποίο επιθυμώ να ευχαριστήσω για την αμέριστη βοήθειά του, θα στρέψει την περαιτέρω έρευνα προς αυτή την κατεύθυνση.

γραφέας να είναι ο ίδιος ο Κ. Τυπάλδος. Ο γραφικός του χαρακτήρας δεν συμπίπτει με αυτόν του συντάκτη του χειρογράφου και η φωνητική γραφή του κειμένου δεν συνάδει με τη μόρφωσή του.⁹⁶

Ίσως η πατρότητα του έργου πρέπει να αναζητηθεί σε άλλο μέλος της οικογένειας Τυπάλδου, έρευνα που δεν έχει ολοκληρωθεί, για να είναι δυνατή η διατύπωση συμπερασμάτων. Ενδέχεται επίσης το έργο να γράφτηκε από άλλο συντοπίτη τους ο οποίος παρέδωσε το χειρόγραφο στον Κ. Τυπάλδο για να το διαβάσει και έτσι αυτό βρέθηκε στο οικογενειακό αρχείο των Τυπάλδων-Ιακωβάτων.

Πάντως εκείνο που μπορεί κανείς με βεβαιότητα να διατυπώσει είναι ότι η ανωνυμία χρησιμοποιείται για να καλύψει ένα γνωστό ως προς τον Α. Μαζαράκη πρόσωπο, αλλά και έναν άπειρο ως προς το θεατρικό λόγο συγγραφέα, που ίσως για πρώτη φορά επιχειρούσε να δοκιμάσει τις δυνάμεις του στη συγγραφή θεατρικού έργου.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Το θεατρικό έργο που παραδίδεται στο χειρόγραφο αυτό είναι μία άτιτλη μονόπρακτη κωμωδία, που δεν έχει αξιώσεις λογοτεχνικού κειμένου ή θεατρικής γραφής, στην οποία ο συγγραφέας φανερώνει την απειρία του. Στοιχεία που δίνουν τη χροιά του πρωτόλειου είναι τα εξής:

α) Στην αρχή του χειρογράφου υπάρχει η λέξη «τραγωδία» που έχει διαγραφεί και στη συνέχεια γράφεται η λέξη «κωμωδία». Το στοιχείο αυτό επιδέχεται διπλή ερμηνεία: ή ο συγγραφέας όταν ξεκίνησε τη συγγραφή, είχε κατά νου να γράψει τραγωδία. Όμως επειδή το έργο εξελίχθηκε σε κωμωδία διέγραψε τον όρο αυτό και πρόσθεσε τον όρο «κωμωδία». Ή ο συγγραφέας, αδαής ως προς τα θεατρικά είδη, ταλαντευόταν ανάμεσα στους δύο όρους για να χαρακτηρίσει το έργο του.

β) Ο ανώνυμος συγγραφέας, ενώ σχεδίαζε να γράψει και δεύτερη πράξη, όπως ο ίδιος το βεβαιώνει με δήλωσή του. («Εξακολουθεί και η δεύτερα πράξης»), δεν κατόρθωσε να προχωρήσει στη συγγραφή της, γεγονός που αποδεικνύει τη δυσκολία που αντιμετώπισε στη θεατρική γραφή. Αντί λοιπόν αυτής, προβαίνει στη σύνθεση ενός μακροσκελούς σατιρικού ποιήματος, είδος στο οποίο φαίνεται να έχει μεγαλύτερη άνεση και ευχέρεια.

γ) Η δομή του έργου είναι απλοϊκή και η πλοκή του παιδαριώδης. Οι χαρακτήρες των ηρώων σκιαγραφούνται επιφανειακά, ενώ η επανάληψη των ερωτήσεων στο διάλογο αποκαλύπτει την πενία της θεατρικής του γραφίδας.

Στα θετικά στοιχεία του έργου μπορούν να συγκαταλεχθούν η γοργή σύνδεση των σκηνών, οι σύντομοι διάλογοι που δεν κουράζουν τον αναγνώστη και η αμεσότητα στη στόχευση του έργου, που δεν είναι άλλη από τη σάτιρα του συγκεκριμένου προσώπου. Ο συγγραφέας επικεντρώνει τα βέλη του στα σημεία που θέλει να καυτηριάσει και αυτά είναι πρώτιστα η αμάθεια του Α. Μαζαράκη, που φθάνει στο σημείο να μην γνωρίζει ότι η γλώσσα του Ευαγγελίου είναι η ελληνική και που δεν μπορεί να ξεχωρίσει τις ελληνικές λέξεις από τις τούρκικες και δευτερευόντως η ανοησία του να πιστεύει ότι κατέχει τη γνώση και ότι μπορεί να διδάξει. Δεν λοξοδρομεί σε περιγραφή της εξωτερικής εμφάνισης του Α. Μαζαράκη, ούτε σε αναφορά άλλων στοιχείων της προσωπικότητάς του. Η στόχευσή του στα ελαττώματα που θέλει να καυτηριάσει, είναι άμεση και επιτυχής.

⁹⁶ Βλ. αν. σημ. 92.

Το έργο, ανεξάρτητα από τη λογοτεχνική του αξία, εκτιμάται ως κείμενο που εμπλουτίζει την κεφαλονίτικη δραματουργία του 19^{ου} αιώνα με ένα νέο πρωτότυπο θεατρικό δημιούργημα και ως τέτοιο πρέπει να αξιολογηθεί. Η πιθανή χρονολόγησή του μεταξύ 1831-1836 το κατατάσσει δεύτερο στα κεφαλονίτικα θεατρικά κείμενα του αιώνα αυτού, μετά την τραγωδία *Η πτώσις της Τρωάδος* (1826) του Ανδρέα Λασκαράτου⁹⁷ και τρίτο στην επανησιακή δραματουργία του 19^{ου} αιώνα μετά το *Βασιλικό* του Αντ. Μάτση που γράφτηκε το 1829-30.⁹⁸ Επίσης πρέπει να αξιολογηθεί ως το δεύτερο έργο, μετά το *Χάση* του Δημ. Γουζέλη (1790), που γράφεται στα Επτάνησα με κεντρικό ήρωα υπαρκτό πρόσωπο και σκοπό τη διακωμώδησή του, αλλά και ως το πρώτο δείγμα κεφαλονίτικης σάτιρας⁹⁹ κατά συγκεκριμένου προσώπου σε θεατρική μορφή.

⁹⁷ Ευαγγελάτος, Σπύρος. *Ιστορία του θεάτρου εν Κεφαλληνία*, ό.π., σ. 145-146.

⁹⁸ *Ο.π.*, σ. 146.

⁹⁹ Καλογηράς, Π. *Η σάτυρα στην Κεφαλονιά*. Αθήνα, 1939-1952, 3 τόμ. Για συγκεκριμένα παραδείγματα κεφαλονίτικης ποιητικής σάτιρας της περιόδου 1830-1840 βλ. Λασκαράτος, Ανδρέας. *Το Ληξούρι εις τους 1836: ποίημα αστειόν*. Αθήνα, 1845. Χιώτης, Παν. *Ιστορία του Ιονίου κράτους από συστάσεως*

αυτού μέχρι της Ενώσεως: 1815-1864. Εν Ζακύνθω, 1877, σ. 27-29. Κονόμος, Ντίνος. *Ανέκδοτη κεφαλονίτικη σάτυρα του 1833*. *Νέα Εστία*, τόμ. 67, 1964, σ. 230-238. Αλισανδράτος, Γ. Γ. *Οι πολιτικές σάτιρες του 1830 στην Κεφαλονιά και ο Παναγιώτης Βεργωπής*. *Ερασιστής*, τόμ. Η', 1970, σ. 243-259. Τζουγανάτος, Νικ. *Οι σάτιρες του 1830 και ο δεσπότης Κεφαλονιάς Παρθένιος Μακρής Πασουμακάς*. *Κεφαλονίτικη Πρόοδος*, τόμ. 5, αρ. 51-52, Μάρτ.-Απρ. 1976, σ. 2-4.